

Л.С.Нечепоренко

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ОНТО-ІНВАЙРОМЕНТАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Автор статті розкриває телеологію педагогіки як наукове обґрунтування постановки й розв'язання мети та конкретних завдань навчання і виховання, що забезпечують гармонійний розвиток особистості, що веде до досягнення успіху. Аналізує її як задоволення різнобічних потреб будь-якими способами, через постійний процес пошуку гармонії і злагоди із собою і довкіллям.

Ключові слова: особистість, телеологія педагогіки, гармонійний розвиток особистості, освітньо-виховний вплив, культура діяльності, педагогіка особистості.

Методологія (від гр. *methodos* - шлях, спосіб пізнання, *logos* - вчення) - сукупність принципів, правил, методів пізнання і практичної діяльності; учення про шляхи відкриття істинного знання та можливостей його практичного використання з найвищим ефектом. Методологія як система методів дослідження процесу виховання і його ефективності передбачає такий їх відбір, з допомогою яких можна визначити можливості формування особистості, здатної до розвитку, адаптації, встановлення гармонійних зв'язків з оточенням і довкіллям взагалі та взаємопорозуміння з метою саморегуляції і самореалізації. З цього погляду нами й використовуються всі відомі методи теоретичного й практичного спрямування.

Поняття “ідеологія” розуміється нами як система ідей (положень, принципів, настанов, засад), здатних формувати відповідні світоглядні позиції особи, які виявляються не тільки в поглядах на світ і місце в ньому особистості, але і впливають на вибір поведінки. В контексті даної теми ідеологія визначається як система ідей, що засвоюється студентом з метою вироблення певних особистісних якостей, здатних впливати на такий спосіб життя і діяльності індивідуальності, учня, який приносить задоволення, радість, успіх.

Онтопедагогіка (педагогіка особистості) досліджує закономірності навчання і виховання індивідуума з урахуванням його генетичних задатків та соціальних орієнтацій.

Звернімося до історії педагогіки, філософії, соціології, досвіду педагогічної діяльності, що дають цікаву і корисну інформацію, опанування якою буде корисно для кожної особи й суспільства в цілому. Звертаючись до праць, які досі не були предметом аналізу вчених, сподіваємось на їхній позитивний вплив на процес навчання і виховання учителів, учнів, студентів, дорослих. До робіт оригінального педагогічного спрямування нами залучаються книги ієромонаха К.Істоміна, природознавців І.Мечникова, В.Вернадського, К.А.Гельвеція, сучасних педагогів В.Сухомлинського, В.Шаталова, Ш.Амонашвілі та ін.

Що, наприклад, означає педагогічне спостереження щодо того, що діти, учні люблять навчальний предмет через учителя, через свої симпатії до нього починають любити і сам предмет. Або афоризм, що педагог продовжує жити у своїх учнях. А це означає, що процес навчально-виховної діяльності є всеосяжним: в ньому здійснюється вплив на почуття, розум, волю, поведінку й на особистість вихованця в цілому, що, як правило, не проглядається зразу, а це “щось” називають іноді “довкіллям”, “оточенням”. Означені поняття не повністю охоплюють багатоманітне коло впливу: воно є дуже широким. Будь-який процес спілкування, навчання, освіти захоплює не тільки людей

© Л.С.Нечепоренко, 2013

(учнів, учителів, обслуговуючий персонал, батьків), але й більш віддалені від місця і часу навчання об'єкти (предмети), якими є книги, посібники, малюнки, речі, все обладнання, природа, світло, тобто всі геолого-географічні, біологічні чинники, які вже своїм існуванням здійснюють певний вплив, як і всі учасники (один на одного, всі на одного, всі на довші, довші на всіх і на кожного окремо). Ієромонах Каріон Істомін свідомо й послідовно писав і малював для дітей такі вірші, такі малюнки, які збуджували інтерес, викликали іронію, не залишали учня і вчителя байдужими. Тому можна впевнено говорити, що всі твори К. Істоміна — то є жива й захоплююча педагогіка (як у К.К. Платонова “Занимательная психология”), яку корисно знати педагогові і захоплююча педагогіка, яка повинна вмещувати в себе все те, що стосується особистості з погляду її входження у гармонійні стосунки з довкіллям з метою досягнення успіху в діяльності, задоволення від самого процесу життя.

У “Книзі вразумлення”, яку К.Істомін презентував Петру I напередодні його коронації, в епіграфі зазначається, що він (цар) може досягти всіляких успіхів, якщо буде міцно стояти на трьох китах, якими є: дотримання десяти заповітів Христа, утримання від семи смертних гріхів та опертя на три вічні добродієвності, якими є Віра, Надія, Любов. На наш погляд, у цих “трьох китах” вміщується методологія і ідеологія онто-інвайроментальної педагогіки. Йдеться про прості та всім доступні “три кити”, до яких належать моральні закони і правила поведінки і які еднають людину з усім світом та забезпечують мир і злагоду в душах і стосунках. Вимоги, описані в “трьох китах” К. Істоміна, широко розсіяні по багатьох інших літературних джерелах спеціального й загального призначення.

В такому широкому розповсюдженні ідей, чинників, джерел, що впливають на виховання, полягає ідея інвайроменталізму. Сутність інвайроментальної педагогіки - в урахуванні факту активної сили довкілля (природного й соціального, яке впливає і діє не само по собі). Але воно наповнюється людськими радощами, нещастями, перемогами. Що перемагає, а що завдає поразки, що і як відбивається на долі вихованця, педагога, кожного, хто перебуває в просторі та наповнює його своєю енергією, ментальністю, поведінкою, оцінками, діями.

Нами досліджено, що система позитивних знань про світ значно зміцнює позиції педагога, а конкретика в оцінках поглядів і діяльності відомих особистостей дає йому право використовувати окремі прийоми у своїй діяльності. Наприклад, відповідь академіка М.М.Амосова на запитання журналістів про те, що скорочує життя та заважає здоров'ю. М.М. Амосов назвав заздрість, ревності, підступність, інтриги, жорстокість одними з причин, що сприяють розвитку інфаркта міокарда. Він посилався навіть на статистику: довше й більш щасливо живуть ті люди, які ніколи не заздрять, добре ставляться до інших осіб і до довкілля. А тому, за М. Амосовим, варто тренуватись та вправляти у благородстві, вмінні жити в мирі та дружбі. Він висловлював думку про те, що біологічна сутність людини суперечить силі розуму через те, що наукові відкриття не завжди спрямовані на зміцнення моральних засад, а переслідують тільки матеріальні вигоди.

Прямою загрозою добробуту й самому існуванню людства є скупість, лінощі, бажання лідерства, - казав М. Амосов. Ці негативні якості треба подолати, щоб врятуватися самому і врятувати життя своїх рідних. Цей шлях до спасіння пролягає через освіту і культуру. Власне, обидва шляхи знаходяться в розпорядженні педагога. Саме навчання, освіта, виховання є чинниками, що допомагають особі пристосуватись до довкілля, знайти в ньому своє місце, мати успіх і задоволення від життя.

Довкілля біологічне (геолого-географічне) під впливом діяльності людини (людства, суспільства) перетворюється в нове утворення - ноосферу - та стає центром, монолітом життєдіяльності всіх людей планети. Сьогодні доведено, що “моноліт життя”, сфера діяльності постійно змінюється не тільки під впливом навмисних дій людей, але й завдяки їхнім думкам, почуттям, словам, процесу мовлення, спілкування. У зв'язку з цим ми ставимо питання про те, що в систему педагогічної підготовки студента необхідно включити кілька спецкурсів про мовленнєву культуру, культуру поведінки, розумової праці. Завданням онто-інвайроментальної педагогіки є озброєння студентів багатством словникового й фразеологічного запасу, постава голосу (навчання користуватись ним так, щоб не дратувати слухачів і учнів, батьків, колег). Кафедрою педагогіки ХНУ ім. В.Н. Каразіна ця проблема розв'язується позитивно вже протягом останніх двадцяти років. Захищено кілька дисертацій (Л.Ю. Лічман, І.О. Ковальова, О.О. Вишневська, Е.Г. Полатай, В.Г. Пасинок, Г.Ф. Пономарьова) з проблеми формування мовленнєвої, ділової, екологічної культури, поєднання самостійної і індивідуальної роботи, спрямованої на розвиток культури діяльності. Опубліковано кілька монографій і методичних матеріалів. Відомо, що слово, мовленнєва діяльність вважаються лікувальними чинниками, про що давно писали лікарі, починаючи з Гіпократата й завершуючи З.Фрейдом і Г.М. Ситінім. Останній — наш сучасник. Він - автор книги “Цілющі настрої”, в якій подав приклади оздоровчих мовних конструкцій. Добре слово, позитивна інформація, щире почуття, благодотворна діяльність зміцнюють і саму особу мовця, а все інше — знищує його. Для педагога мова, процес мовленнєвої діяльності є основним “зряддям” праці, впливу на учнів.

Тому провідною ідеєю розробленої нами методологічної системи теорії і практики формування педагогічної культури як складника професійної майстерності є концепція онто-інвайроментальної педагогіки щодо сприйняття та визнання єдності всього світу – матеріального, фізичного, духовного, що потребує чутливого, розважливого й поблажливого ставлення до всіх учасників навчально-виховного процесу. Наше тривале цілеспрямоване дослідження констатує можливість досягнення бажаного результату навчально-виховного впливу на вихованця тільки при умові дотримання тих вихідних принципів положень, якими є правила й сформовані умови поведінки в кожному місці та послідовне дотримання правил вічних моральних добротинників, якими є Віра, Надія, Любов. Свідома спрямованість освітньої діяльності на пошук адекватного вибору й розв'язання будь-яких завдань потребує використання в роботі традиційних і сучасних методик; визнання вічності й нетлінності всього позитивного, що веде до гармонії, злагоди, миру, спокою між людьми та кожної особи з усіма. По суті, феномен педагогічної культури вчителя полягає в тому, що оволодіння нею можливе за умови, що особа постійно намагається зрозуміти себе як унікальну й неповторну даність та прагне до гармонізації своїх стосунків з іншими. В основу педагогічної культури покладено особистісну. Все, що входить у педагогічну культуру, надзвичайно широко інтегрується, створюючи одне найважливіше утворення, яким є інтелігентність. До неї належить низка внутрішніх і зовнішніх рис характеру та поведінки: мова, манери, одяг, вчинки (поведінка взагалі).

Показників (чи критеріїв) педагогічної культури може бути безліч. Основними з них є власне (індивідуальне) розуміння рівня своєї досконалості та здатність до змін, внесення коректив. Інші критерії мають здебільшого зовнішнє вираження і є виразниками всієї сутності особи. Зовнішня екіпіровка особи, вибір речей, якими вона себе оточує, одяг і аксесуари, що нею добираються, є, безумовно, критерієм рівня культури людини. До цього варто додати словниковий запас, характер мовленнєвої дія-

льності особи, техніку мовлення, і тоді ми будемо мати повну картину рівня культури педагога. Основним показником культури є узгодженість способів вираження всього того, чим володіє особа для себе і про себе (езотеричне) і для всього світу (екзотеричне). І перше, і друге є в кожному і оточує кожную особу. А тому злагода, гармонія, визначеність і відкритість чи закритість, міра в усьому, розумний вибір і є критеріями культури педагога. Надмірна зовнішня набожність чи атеїзм є однаково неприйнятними для людини інтелігентної і культурної. Якщо є віра, любов, совість, то їх видно з поведінки, вчинків особи, а не з розмов про них. Більш того, надмірні розмови про такі особистісні, приватні ознаки свідчать більше про цинізм, ніж про культуру того, хто роздумує про них вголос. Почуття міри в усьому, стриманість в оцінках, зваженість у реакціях є показником достатнього рівня культури людини.

Таким чином методологія і ідеологія як набір загальновідомих і перевірених віками ідей і принципів стають реальним надбанням педагога й допомагають йому бути успішним вихователем і людиною.

Важливою є ідея успіху, перемоги, одержання бажаних результатів у навчанні, виробничій діяльності, сім'ї. Успіх людини передбачає і затишок та достаток, визнання заслуг і самовизнання. У зв'язку з цим педагогу й батькам, керівникам навчальних установ і офісів корисно володіти інформацією телеологічного характеру.

Поняття "телеологія педагогіки" ми розуміємо як наукове обґрунтування постановки й розв'язання мети та конкретних завдань навчання і виховання, які забезпечують гармонійний розвиток особистості, що веде до досягнення успіху. Йдеться про задоволення різних потреб не в будь-які способи, а через постійний процес пошуку гармонії і злагоди із собою та довкіллям. Буквально телеологію можна визначити як науку про досягнення мети. А у зв'язку з тим, що в самій природі спостерігається певна упорядкованість відповідно до законів гармонії і злагоди, то залишається сподіватись, що і від людини (представника живого світу) - найрозумнішої істоти, що усвідомлює себе вільною і сильною, котра зрозуміла та відкрила закони цього світу, можна чекати уміння свідомо ставити мету, спрямовуючи її на збереження, зміцнення здобутого і перманентного розвитку та вдосконалення.

Визначення і свідомо поставлена мета педагогічної науки й виховання не припиняє цю галузь як науку, але піднімає її над усіма іншими гуманітарними дослідженнями саме завдяки своїй визначеності та чіткій спрямованості на досягнення конкретного результату.

Мета виховання, яка передбачає пошук шляхів всебічного й гармонійного розвитку особистості, вимагає від педагогічної науки відкриття об'єктивних закономірностей, якими можна було б користуватись для досягнення конкретних навчально-освітніх завдань.

Задоволення, насолода життям, вічний і переможний рух людини до щастя є кінцевою метою буття особи на цьому світі, а тому всі види діяльності індивіда є тільки засобами досягнення бажаного. Отже, необхідно визначитись, як краще досягти цього. Класична педагогіка пропонує шукати його через гармонію і злагоду з довкіллям. Як показує досвід поколінь, окремі яскраві приклади з життя і діяльності реальних людей та наше скромне дослідження, розв'язати таке завдання можна простими педагогічними засобами. Існує тільки одна умова: повірити в успіх і рухатись вперед, керуючись при цьому вимогами моральності й порядності.

В основі нашого дослідження лежить концепція, суть якої базується на ідеї єдності вічних і сучасних моральних цінностей.

Протягом століть людина, усвідомивши себе розумною істотою, шукає шляхи до істини, щоб через неї визначити і сенс свого життя. Власне, люди живуть і помирають відповідно до визначеного сенсу. Як образно сказав Д. Дьюї, без сенсу буває тільки абсурд, котрий штовхає людину в пекло, а тому немає жодних підстав звинувачувати педагогічну науку в тому, що вона свідомо визначає мету своїх загальних намірів і реальних пошуків. Суть їх полягає у намаганнях відкрити закономірності освітньо-виховного впливу на людину, щоб навчити її жити в злагоді з довкіллям і, самою собою. Можливість успішного руху до злагоди із суспільством і природою формується через забезпечення всебічного гармонійного розвитку самої людської особистості.

Саме телеологічна педагогіка має реальні підстави надавати конкретну допомогу як наставнику (учителю - в найширшому розумінні цього слова), так і вихованцеві, учневі, студентові.

Визначаючи природно-біологічне начало людського походження, ми його тісно єднаємо з духовним, ідеальним, морально-психологічним. Тіло (фізичне) і дух (у тому числі - ментальність) виступають у людській особі в єдиній постаті, а тому педагогам необхідно дбати не тільки про фізичний розвиток (досконалість) дитини, але й розумовий (творчий) та духовний потенціал. Морально-духовний феномен у сутності людської особистості — то є така ж реальність, як її фізичний стан, яким вона поєднана з реальним і складним довкіллям. Сьогодні на чергу дня висувається проблема Всесвіту як єдиної сутності, в якій людина посідає *своє* місце. Наголошую: *своє*. Не провідне, основне, а *власне, своє*, що зобов'язує її бути в ньому не тільки й не стільки господарем, скільки добрим сусідом, розумним та виваженим партнером, бажаним співробітником, другом, порадником.

Телеологія педагогіки, яка складається історично, сьогодні знаходить міцну підтримку з боку вчених інших наук про людину, особливо медиків, біологів, фізиків.

Список літератури: 1. Актуалізація ідей антропоцентризму в умовах реформування загальноосвітньої і вищої школи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Секція I, II. – Полтава. – 2001. – 186 с. 2. *Аткінсон В.В.* Познай себя. Развитие памяти и интеллекта. – СПб: РЕСПЕКС, 1994. – 128 с. 3. *Брайловский Н.С.* Записки императорской Академии наук XVII ст.// Ин-тут лит. иссл. в 2-х ч. с прилож. – СПб. – 1902. 4. *Бердяев Н.А.* Самопознание. – М.: Книга, 1991. – 446 с. 5. *Бех І.Д.* Особистісно зорієнтоване виховання. – К., 1998. – 203 с. 6. *Вересаев В.В.* Собр. соч. в 5-ти т. - Т.5. – М.: Б-ка “Огонек”, 1961. – 527 с. 7. *Вернадский В.И.* Биосфера и ноосфера. – М.: Наука, 1989. – 261 с. 8. *Гельвеций К.А.* О человеке, его умственных способностях и его воспитании. – М.: Соцэгиз, 1938. – 251 с. 9. *Дубров А.П., Пушкин В.Н.* Парапсихология и современное естествознание. – М.: Соваминко. – 1999. – 324 с. 10. *Зязюн І.А.* Педагогіка добра. Ідеали і реалії. – К., 2000, - 308 с. 11. *Кудін В.О.* Освіта в інформаційному суспільстві. – К.: - 1999. – 120 с. 12. *Лосев А.Ф.* Бытие – имя – космос. – М.: Мысль, 1993. – 958 с. 13. *Лосский Н.О.* Условия абсолютного добра: Основы этики; Характер русского народа. – М.: Политиздат, 1991. – С. 180-196. 14. *Мартынов А.В.* Исповедимый путь. – М.: Московский педагогический институт им. Ленина, 1990. – 163 с. 15. *Менегетти А.* Онтопсихологическая педагогика. – Россия, Пермь: Хортон Лимитед, 1993. - 70 с.

Bibliography (transliterated): 1. Aktualizacija idej antropocentrizmu v umovah reformuvannja zagal'noosvitn'oï i vishhoï shkoli: materialï vseukraïns'koï naukovopraktichnoï konferencïï. – Sekcija I, II. – Poltava. – 2001. – 186 s. 2. Atkinson V.V. Poznaj sebja. Razvitie pamjati i intelekta. – SPb: RESPEKS, 1994. – 128 s. 3. Brajlovskij N.S.

Zapiski imperatorskoj Akademii nauk XVII st.// In-tut lit. issl. v 2-h ch. s prilozh. – SPb. – 1902. 4. Berdjaev N.A. Samopoznanie. – M.: Kniga, 1991. – 446 s. 5. Beh I.D. Osobistisno zorientovane viovannja. – K., 1998. – 203 s. 6. Veresaev V.V. Sobr. soch. v 5-ti t. - T.5. – M.: B-ka “Ogonek”, 1961. – 527 s. 7. Vernadskij V.I. Biosfera i noosfera. – M.: Nauka, 1989. – 261 s. 8. Gel'vecij K.A. O cheloveke, ego umstvennyh sposobnostjah i ego vospitanii. – M.: Socjegiz, 1938. – 251 s. 9. Dubrov A.P., Pushkin V.N. Parapsihologija i sovremennoe estestvoznanie. – M.: Sovaminko. – 1999. – 324 s. 10. Zjazjun I.A. Pedagogika dobra. Ideali i realii. – K., 2000, - 308 s. 11. Kudin V.O. Osvita v informacijnomu suspil'stvi. – K.: - 1999. – 120 s. 12. Losev A.F. Bytie – imja – kosmos. – M.: Mysl', 1993. – 958 s. 13. Losskij N.O. Uslovija absoljutnogo dobra: Osnovy jetiki; Harakter russkogo naroda. – M.: Politizdat, 1991. – S. 180-196. 14. Martynov A.V. Ispovedimyj put'. – M.: Moskovskij pedagogicheskij institut im. Lenina, 1990. – 163 s. 15. Menegetti A. Ontopsihologicheskaja pedagogika. – Rossija, Perm': Horton Limited, 1993. - 70 s.

УДК 378

Л.С.Нечепоренко

ОПРЕДЕЛЕНИЕ СУЩНОСТИ ОНТО-ИНВАНРОМЕНТАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ

Автор статьи раскрывает телеологию педагогики как научное обоснование постановки и решения цели и конкретных задач обучения и воспитания, обеспечивающих гармоничное развитие личности, ведет к достижению успеха. Анализирует ее как удовлетворение разносторонних потребностей любыми способами, через постоянный процесс поиска гармонии и согласия с собой и окружающей средой.

Ключевые слова: личность, телеология педагогики, гармоничное развитие личности, образовательно-воспитательное воздействие, культура деятельности, педагогика личности.

UDK 378

L. Necheporenko

DEFINING THE ESSENCE OF ONTO-ENVIRONMENTAL PEDAGOGY

The author reveals the teleology of pedagogy as a scientific basis for formulating and solving specific goals and objectives of training and education that ensure the harmonious development of the individual, leads to success. Analyzes it as a treat diverse needs by any means, through a constant process of finding harmony and concord with each other and the environment.

Keywords: personality, teleology of pedagogy, the harmonious development of the individual, educational, educational impact, culture activities, teaching personality.

Стаття надійшла до редакційної колегії 22.03.2013